

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

САВЧУК СВІТЛАНА ВАСИЛІВНА

УДК 336.144

**ПЛАНУВАННЯ ДОХОДІВ І ВИДАТКІВ
МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ**

Спеціальність 08.00.08 – гроші, фінанси та кредит

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

ТЕРНОПІЛЬ – 2012

Дисертація на правах рукопису.

Робота виконана в Тернопільському національному економічному університеті Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України.

Науковий керівник: доктор економічних наук, професор
Кириленко Ольга Павлівна,
Тернопільський національний економічний університет,
завідувач кафедри фінансів

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор,
заслужений діяч науки і техніки України
Луніна Інна Олександрівна,
ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»,
завідувач відділу державних фінансів

доктор економічних наук, доцент
Михайленко Світлана Володимирівна,
Одеський інститут фінансів Українського
державного університету фінансів та міжнародної торгівлі,
завідувач кафедри фінансів, грошового обігу та кредиту

Захист відбудеться «7» вересня 2012 р. о 11 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д58.082.03 у Тернопільському національному економічному університеті за адресою: 46020 м. Тернопіль, вул. Львівська, 11а, зал засідань.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Тернопільського національного економічного університету за адресою: 46020 м. Тернопіль, вул. Бережанська, 4.

Автореферат розісланий «6» серпня 2012 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

М. П. Шаварина

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Реформування бюджетної системи України актуалізує питання модернізації управління державними та місцевими фінансами з метою забезпечення ефективного проведення бюджетної політики як держави, так і органів місцевого самоврядування. Одним з інструментів реалізації бюджетної політики є бюджетне планування, яке в даний час характеризується нестабільністю і заполітизованістю, відсутністю єдиної науково-обґрунтованої методології, не врахуванням регіональних особливостей та наявної мережі закладів бюджетної сфери, рівня соціально-економічного розвитку адміністративно-територіальних одиниць та результатів діяльності суб'єктів господарювання, сучасних потреб держави, регіонів та місцевого самоврядування.

Проголошений в Україні курс на формування демократичної соціальної держави вимагає суттєвого зміцнення інституту місцевого самоврядування та його фінансової основи – місцевих бюджетів. Незважаючи на це, у державі простежується тенденція до загострення проблем функціонування місцевих бюджетів із-за малої фіскальної ролі власних доходів і в тому числі місцевих податків і зборів; значної залежності дохідної бази місцевих бюджетів від надання міжбюджетних трансфертів. Це суперечить тенденції щодо посилення ролі власних повноважень органів місцевого самоврядування, виконання яких потребує залучення адекватних фінансових ресурсів.

У видатковій частині місцевих бюджетів переважають видатки соціального спрямування і зокрема ті, що пов'язані з поточною діяльністю закладів сфери нематеріального виробництва та виконанням органами місцевого самоврядування делегованих державних повноважень. У зв'язку з цим сформувався вкрай нераціональна структура видаткової частини місцевих бюджетів, одним із шляхів вдосконалення якої є покращення бюджетного планування.

Застосування програмно-цільового методу планування місцевих бюджетів не сприяло досягненню основної його мети – встановлення безпосереднього зв'язку між виділенням бюджетних коштів та результатами їхнього використання на місцевому рівні. Не завжди дотримується логічна послідовність здійснення програмно-цільового методу, недостатньо обґрунтованими є результативні показники бюджетних програм, більшість з яких неможливо застосовувати на практиці.

Таким чином, планування доходів і видатків місцевих бюджетів потребує подальшого вдосконалення, яке повинно бути спрямоване на подолання диспропорцій у розвитку окремих регіонів, збалансування державних, регіональних та місцевих інтересів, забезпечення рівномірності розподілу бюджетних ресурсів між адміністративно-територіальними одиницями та усунення невідповідності фінансового забезпечення територій сучасним суспільним потребам.

Дослідженню теоретичних та практичних аспектів функціонування місцевих бюджетів, зокрема плануванню їх доходів і видатків, присвячено праці сучасних вітчизняних науковців, а саме: В. Андрущенко, О. Василика, В. Дем'янишина, А. Єпіфанова, М. Карліна, О. Кириленко, В. Кравченка, М. Кульчицького, І. Луніної, С. Михайленко, Ц. Огня, В. Опаріна, К. Павлюк, Ю. Пасічника, В. Федосова, С. Юрія та інших. Однак недостатньо дослідженими залишаються питання методології планування доходів і видатків місцевих бюджетів, пошуку шляхів її вдосконалення в умовах реформування бюджетної системи держави та зміцнення фінансової основи органів місцевого самоврядування.

Актуальність зазначених проблем, їхнє теоретичне і практичне значення у вітчизняній фінансовій науці зумовили вибір теми дисертаційного дослідження, визначили його мету та завдання.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація є складовою частиною науково-дослідних робіт, що виконуються колективом кафедри фінансів Тернопільського національного економічного університету згідно з планом науково-дослідної роботи за держбюджетними темами „Фінансова політика в стратегії соціально-економічного розвитку України” (державний реєстраційний номер 0105U000861), „Зміцнення фінансових основ місцевого самоврядування в Україні” (державний реєстраційний номер 0106U000530),

„Концептуальні засади розвитку бюджетного процесу в умовах демократичних та економічних перетворень” (державний реєстраційний номер 0109U000048), „Формування фінансового механізму сталого розвитку України” (державний реєстраційний номер 0110U008613), у межах яких здобувачем запропоновано рекомендації щодо вдосконалення планування і прогнозування доходів та видатків місцевих бюджетів в Україні.

Мета і завдання дослідження. Мета дисертаційної роботи полягає в обґрунтуванні теоретичних засад та здійсненні аналізу діючої практики планування доходів і видатків місцевих бюджетів, розробці рекомендацій щодо удосконалення бюджетного планування в умовах реформування бюджетної системи держави. Для досягнення визначеної мети необхідно виконати такі завдання:

- обґрунтувати теоретичні основи бюджетного планування, виявити його значення та окреслити завдання;
- визначити зміст та методологію планування доходів і видатків місцевих бюджетів;
- виявити взаємозв'язок бюджетного планування і бюджетної політики, систематизувати принципи їхнього здійснення;
- проаналізувати порядок планування доходів місцевих бюджетів;
- побудувати економіко-математичну модель планування доходів місцевих бюджетів з урахуванням рівня економічного розвитку адміністративно-територіальних одиниць;
- дослідити практику планування видатків місцевих бюджетів;
- розробити рекомендації щодо вдосконалення структури видатків місцевих бюджетів з врахуванням їхнього впливу на соціально-культурний розвиток регіонів.
- провести моніторинг планування міжбюджетних трансфертів;
- проаналізувати застосування програмно-цільового методу планування місцевих бюджетів;

Об'єктом дослідження є доходи і видатки місцевих бюджетів України.

Предмет дослідження – теоретичні та практичні засади планування доходів і видатків місцевих бюджетів в умовах реформування бюджетної системи України.

Методи дослідження. Методологічну основу дисертаційної роботи формує діалектичний підхід до вивчення процесу планування доходів і видатків місцевих бюджетів у нашій державі. У процесі дослідження використано: метод наукових абстракцій, прийоми індукції та дедукції – при узагальненні теоретичних підходів до визначення бюджетного планування, у тому числі планування доходів і видатків місцевих бюджетів, та розробці категоріального апарату (перший розділ); економіко-статистичні методи застосовано у процесі моніторингу планування і прогнозування дохідної та видаткової частин місцевих бюджетів (другий розділ); економіко-математичне моделювання – для визначення рекомендацій щодо удосконалення планування дохідної і видаткової частин місцевих бюджетів України (третій розділ).

Статистичну та фактологічну основу дослідження становлять: законодавчі й нормативні акти з питань фінансів, бюджету, оподаткування; звітні дані Міністерства фінансів України і Державної казначейської служби України, Комітету з питань бюджету Верховної Ради України; матеріали Державної служби статистики України, а також аналітичні матеріали головних фінансових управлінь Івано-Франківської, Тернопільської та Чернівецької обласних державних адміністрацій.

Наукова новизна одержаних результатів. У дисертаційній роботі проведено дослідження планування доходів і видатків місцевих бюджетів, розглянуто сутнісні та методологічні аспекти й розроблено рекомендації щодо його вдосконалення. Це дало змогу одержати результати, що характеризуються науковою новизною:

вперше:

- обґрунтовано доцільність планування доходів місцевих бюджетів з урахуванням взаємозв'язку надходжень місцевих бюджетів та результатів діяльності суб'єктів-платників податків за допомогою економіко-математичного моделювання.

Застосування такого підходу дасть можливість забезпечити ефективність й стимулювання діяльності суб'єктів місцевого господарства, в перспективі - знизити дотаційну залежність місцевих бюджетів та зменшити обсяги трансфертів, які надаються їм з державного бюджету;

удосконалено:

– визначення змісту поняття “планування доходів і видатків місцевих бюджетів” як сукупності фінансових методів та інструментів, за допомогою яких забезпечується процес локального фіскального вибору, де основною метою є найбільш повне представлення потреб громади і практична їхня реалізація, що підтверджує законність, строковість, прозорість та контрольованість як дохідної, так і видаткової частини місцевих бюджетів;

– підходи до планування видатків місцевих бюджетів з урахуванням найбільш повного забезпечення потреб закладів сфери нематеріального виробництва, що впливає на обсяг коштів, необхідних для їхнього фінансового забезпечення. Це сприятиме більш раціональному використанню бюджетних ресурсів та досягненню визначених цілей соціально-економічного та культурного розвитку адміністративно-територіальних одиниць України;

дістало подальший розвиток:

– трактування поняття “бюджетне планування”: а) як інструменту управління бюджетами і бюджетними відносинами на основі визначених принципів та методів і з урахуванням соціально-економічного розвитку, цілей державної й регіональної бюджетної політики; б) як однієї зі складових бюджетного механізму, в процесі якого визначаються обсяги фінансових ресурсів держави і адміністративно-територіальних формувань, виявляються резерви їхнього зростання з метою виконання органами державної влади та місцевого самоврядування покладених на них функцій і завдань.

– обґрунтування ролі бюджетного планування для реалізації бюджетної політики; визначено принципи бюджетної політики з акцентуванням на об'єктивності, спадкоємності, обов'язковості та гласності. Систематизовано також принципи бюджетного планування як інструменту реалізації бюджетної політики (самостійності, науковості, об'єктивності, ефективності й гласності);

– побудова змістовно-логічної послідовності інформаційно-аналітичного забезпечення бюджетного планування з виокремленням таких етапів: визначення інформаційних потреб, необхідних для моніторингу бюджетних показників; окреслення сукупності показників, які характеризують ефективність бюджетної політики, і встановлення факторів, що впливають на її реалізацію; врахування потреб територіальної громади, які необхідно брати до уваги при здійсненні бюджетної політики на місцевому рівні.

Практичне значення одержаних результатів. Висновки та пропозиції дисертаційної роботи можуть бути використані у роботі центральних органів законодавчої влади та місцевих фінансових органів.

Висновки і рекомендації щодо вдосконалення планування доходів та видатків місцевих бюджетів знайшли своє практичне застосування у діяльності Комітету Верховної Ради України з питань бюджету (довідка № 04-14/14-538 від 07.04.2011 р.), Головного фінансового управління Тернопільської обласної державної адміністрації (довідка № 5-01/61-836 від 05.05.2011 р.), Головного фінансового управління Чернівецької обласної державної адміністрації (довідка № 09-23/244 від 11.04.2011 р.).

Окрім положення дисертаційного дослідження використовуються у навчальному процесі Тернопільського національного економічного університету (довідка № 126-33/498 від 28.02.2011 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є одноосібно написаною науковою працею. Наукові положення, висновки і пропозиції, що виносяться на захист, одержані автором самостійно.

Апробація результатів дисертації. Основні результати дисертаційного дослідження доповідались та отримали позитивну оцінку на наукових і науково-практичних конференціях: „Фінансово-кредитна система України: проблеми та шляхи їх вирішення” (м. Дніпропетровськ, 2004 р.), “Економічний і соціальний розвиток України в ХХІ столітті: національна ідентичність і

тенденції глобалізації” (м. Тернопіль, 2005 р.), “Фінансовий потенціал регіонів України в умовах ринкової економіки” (м. Чернівці, 2006 р.), “Організаційні та економічні проблеми розвитку муніципальних утворень” (м. Тернопіль, 2006 р.), „Економічні, правові, інформаційні та гуманітарні проблеми розвитку України в постстабілізаційний період” (м. Тернопіль, 2006 р., 2007 р., 2008 р.), „Фінансові ресурси регіону: організація та управління” (м. Івано-Франківськ, 2006 р.), “Економічний і соціальний розвиток України в XXI столітті: національна ідентичність і тенденції глобалізації” (м. Тернопіль, 2007 р., 2008 р.), ”Формування єдиного наукового простору Європи та завдання економічної науки” (м. Тернопіль, 2007 р.), “Проблеми та шляхи вдосконалення економічного механізму підприємницької діяльності в умовах глобалізації економіки” (м. Ужгород, 2007 р.), “Ефективність бізнесу в умовах трансформаційної економіки” (м. Сімферополь, 2008 р.), „Методологічні проблеми фінансової теорії та практики в умовах світової економічної кризи” (м. Тернопіль, 2009 р.), „Фінансова система України: становлення та розвиток” (м. Острог, 2010 р.), „Методологічні проблеми фінансової теорії та практики в умовах економічної нестабільності” (м. Тернопіль, 2010 р.), „Методологічні проблеми фінансової теорії та практики в умовах проведення системних реформ” (м. Тернопіль, 2011 р.), „Сучасні проблеми економічної теорії та практики господарювання в ринкових умовах” (м. Одеса, 2011 р.), „Перспективи розвитку економіки України: теорія, методологія, практика” (м. Луцьк, 2011 р.); круглому столі “Проблеми формування нової моделі управління розвитком регіону та базових територіальних спільнот в умовах адміністративно-територіальної реформи” (м. Тернопіль, 2007 р.); наукових семінарах кафедри фінансів Тернопільського національного економічного університету.

Публікації. Основні положення дисертації опубліковано у 28 наукових працях, з яких 23 написані індивідуально. Загальний обсяг публікацій становить 9,88 друк. арк. Із вказаних робіт 11 – наукових праць, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації (особистий внесок автора – 6,63 друк. арк.), 17 – у наукових працях апробаційного характеру (3,25 друк. арк.).

Структура і обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел. Основний текст роботи викладено на 211 сторінках. У дисертації подано 28 рисунків на 28 сторінках і 25 таблиць на 24 сторінках. 28 додатків охоплюють 65 сторінок. Список використаних джерел налічує 232 найменування на 24 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У першому розділі „Сутнісно-теоретичні та організаційні засади планування місцевих бюджетів” досліджено зміст, завдання і значення бюджетного планування, з’ясовано економічну сутність доходів та видатків місцевих бюджетів як об’єктів бюджетного планування й розкрито організаційні засади їхнього планування.

В процесі дослідження розглянуто дискусійні погляди науковців щодо визначення сутності планування. З огляду на різнобічність підходів до розуміння цього поняття у дисертації запропоновано розглядати бюджетне планування, у тому числі на рівні місцевих бюджетів, з одного боку, як інструмент управління бюджетною системою і бюджетними відносинами, а з іншого – як одну з найважливіших складових бюджетного механізму.

На основі результатів дослідження бюджетного планування підтверджено його важливе значення, оскільки від правильного визначення планових показників бюджету залежить рівень його виконання. За допомогою бюджетного планування відбувається виявлення джерел формування доходів бюджетів, чим забезпечується мобілізація у централізованому фонді грошових коштів, необхідних для фінансування завдань та функцій органів державної влади і місцевого самоврядування. Саме у процесі планування проводять аналіз та оцінювання фактичних показників розвитку економіки держави, регіонів і окремих галузей сфери нематеріального виробництва, що дає змогу оцінити їхні фінансові можливості та виявити резерви зростання дохідної бази й визначити ефективні напрямки використання бюджетних коштів.

Аргументовано, що вихідним у дослідженні бюджетного планування потрібно вважати визначення його об’єктів, одним з яких є доходи бюджету як грошові надходження до

централізованих фондів, які формуються для забезпечення ефективного економічного розвитку держави, підвищення матеріального добробуту і культурного рівня народу, забезпечення обороноздатності країни, утримання органів державної влади та місцевого самоврядування, вирішення інших завдань загальнодержавного і місцевого значення. Об'єктом бюджетного планування є також видатки бюджету, які відображають процеси, що виникають у результаті розподілу фондів грошових коштів держави й органів місцевого самоврядування та їхнього використання на здійснення загальнодержавних і місцевих програм та стосуються кінцевого використання відповідних бюджетних ресурсів.

У процесі дослідження встановлено, що планування місцевих бюджетів має базуватися на основі визначеної методології (рис. 1).

Рис. 1. Складові методології планування місцевих бюджетів

На основі даної методології бюджетного планування обґрунтовано доцільність додержання таких його принципів: самостійності, науковості, об'єктивності, ефективності й гласності.

Самостійність бюджетного планування на різних рівнях бюджетної системи передусім передбачає законодавчо затверджене право органів державної влади і місцевого самоврядування як суб'єктів бюджетного планування самостійно розробляти, затверджувати та виконувати відповідні бюджети. Науковість бюджетного планування забезпечує його реальність, проведення розрахунків на основі науково обґрунтованих норм і нормативів. Принцип об'єктивності визначає формування відповідних бюджетів на основі реальних показників економічного й соціального розвитку держави та окремих регіонів на підставі офіційних даних центральних і місцевих органів виконавчої влади, органів державної статистики та інших. Ефективність передбачає побудову оптимальної структури джерел формування бюджетних ресурсів й окреслення напрямків їхнього раціонального використання з метою забезпечення соціально-економічного розвитку як держави загалом, так і всіх регіонів та територіальних громад. Гласність бюджетного планування забезпечує повну відкритість для суспільства і засобів масової інформації процесу розроблення бюджетів, їхнього розгляду, затвердження та виконання, у тому числі висвітлення проблемних питань, наявних розбіжностей у позиціях законодавчої і виконавчої влади та органів місцевого самоврядування.

У роботі доведено, що організаційні засади бюджетного планування базуються на сукупності основних параметрів бюджетної політики держави, які необхідно враховувати. Адже напрямки бюджетної політики визначають ті пріоритетні завдання, яких необхідно досягнути в процесі бюджетного планування. Водночас бюджетне планування слугує ефективним інструментом реалізації бюджетної політики.

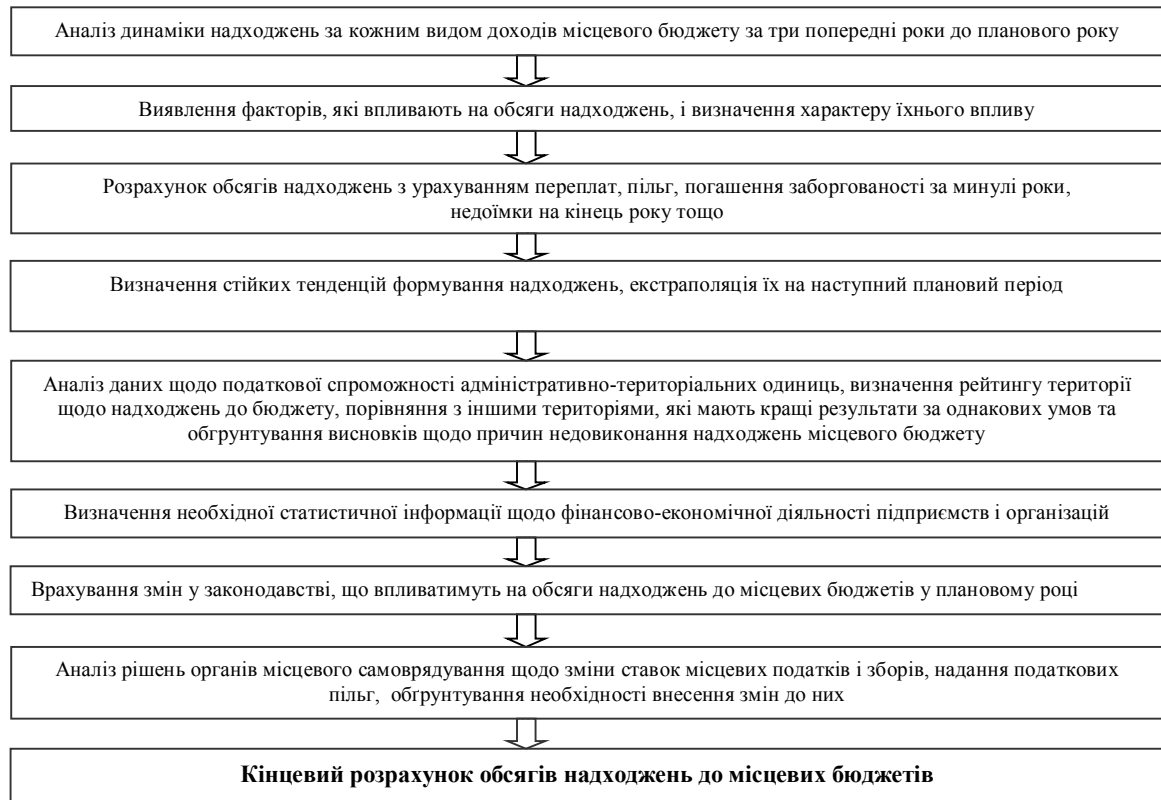
Вихідну роль в організації бюджетного планування відведено бюджетній політиці, яку рекомендовано здійснювати на основі принципів об'єктивності, спадкоємності, обов'язковості та гласності. Для найбільш повного врахування завдань і цілей, які постають перед органами місцевого самоврядування, визнано за доцільне їхню бюджетну політику класифікувати залежно від змісту та цільової спрямованості заходів щодо управління бюджетним процесом, характеру заходів та змісту і дії інструментів, що використовуються у процесі реалізації бюджетної політики, масштабності цілей і завдань, тривалості їхньої реалізації та територіальної локалізації заходів і компетенції органів влади. За змістом і цільовою спрямованістю заходів щодо управління бюджетним процесом виокремлено політику в сфері доходів місцевих бюджетів, видатків місцевих бюджетів, міжбюджетних відносин і бюджетного контролю на місцевому рівні. За характером заходів та змістом і дією інструментів, що використовуються у процесі реалізації бюджетної політики, виділено стимулюючу та стримуючу бюджетну політику на місцевому рівні. Залежно від масштабності цілей і завдань та тривалості їхньої реалізації виділено бюджетну стратегію й тактику. Відповідно до територіальної локалізації заходів і компетенції органів влади визначено загальнодержавну бюджетну політику, бюджетну політику на регіональному та місцевому рівнях.

Ефективна організація бюджетного планування можлива лише за умови забезпечення необхідного взаємозв'язку всіх складових методології планування: принципів, методів та інструментів. Основним завданням при цьому є науково обгрунтоване планування бюджетних показників, що забезпечить реалізацію основних напрямків соціально-економічного розвитку регіону відповідно до наявних фінансових можливостей.

У другому розділі „**Практика планування доходів і видатків місцевих бюджетів України**” проаналізовано порядок планування місцевих бюджетів, зокрема особливості планування їхніх доходів та видатків, обсягів міжбюджетних трансфертів, досліджено практику застосування програмно-цільового методу планування місцевих бюджетів. Головна увага приділена доходам і видаткам місцевих бюджетів, які враховуються при визначенні міжбюджетних трансфертів.

Планування доходів місцевих бюджетів України здійснюється на основі прямого розрахунку із застосуванням індексу відносної податкоспроможності відповідного регіону, які визначаються з урахуванням звітних даних про фактичні надходження податків та зборів до цих бюджетів за три останніх бюджетних періоди перед тим роком, в якому формується показники бюджету на плановий бюджетний період.

Розрахунок обсягу кошика доходів, закріплених за відповідними бюджетами, проведено на основі прогнозного обсягу доходів зведеного бюджету України, визначеного на основі макропоказників економічного і соціального розвитку України на 2009 р., та шляхом застосування індексу відносної податкоспроможності. При цьому уточнено, що розрахунок прогнозних обсягів доходів місцевих бюджетів на 2009 і 2010 рр. аналізованих регіонів (Івано-Франківська, Тернопільська й Чернівецька області) здійснювався за алгоритмом, поданим на рис. 2.

Рис. 2. Алгоритм розрахунку прогнозних обсягів надходжень до місцевих бюджетів

У процесі розрахунку враховуються втрати закріплених доходів місцевих бюджетів у результаті надання пільг платникам податків згідно з рішеннями відповідних рад, заборгованість і переплата перед місцевими бюджетами відповідно до податків, які беруться до розрахунку. З'ясовано, що таке планування орієнтується на фактичний стан справ в економіці та не стимулює розвиток місцевого господарства з метою збільшення надходжень до місцевих бюджетів України. Ще одним гальмуючим фактором є порядок надання міжбюджетних трансфертів до місцевих бюджетів з державного бюджету, згідно з яким практично всі адміністративно-територіальні формування перетворилися на дотаційні, причому перерозподіл такої фінансової допомоги здійснюється із застосуванням командно-адміністративних методів.

Результати аналізу надходжень до місцевих бюджетів досліджуваних областей як базового етапу в розрахунку планових показників свідчать про поступове їхнє збільшення до 2010 р., що надалі підтвердило позитивну тенденцію до зростання індексу відносної податкоспроможності відповідних регіонів (табл. 1).

Таблиця 1

Структура надходжень дохідної частини місцевих бюджетів Івано-Франківської, Тернопільської та Чернівецької областей у 2005–2010 рр.

(тис. грн.)

Роки	Податкові надходження		Неподаткові надходження		Доходи від операцій з капіталом		Цільові фонди		Разом доходів	
	сума	%	сума	%	сума	%	сума	%	сума	%
Івано-Франківська область										
2005	412185,8	74,8	72001,5	13,1	42795,3	7,8	24018,8	4,3	551001,4	100
2006	547993,6	76,8	99255,9	13,9	48098,2	6,7	18824,0	2,6	714171,7	100
2007	783775,6	73,9	109252,3	10,3	123496,2	11,6	43986,6	4,2	1060510,7	100

2008	1030468,7	76,8	184295,0	13,7	93065,2	6,9	33506,4	2,6	1341335,3	100
2009	1058891,4	79,7	164854,2	12,4	56232,7	4,2	48732,3	3,7	1328710,6	100
2010	1184613,7	80,8	192118,3	13,1	48056,8	3,3	41594,9	2,8	1466383,7	100
Тернопільська область										
2005	273952,2	81,1	45596,8	13,5	16283,1	4,8	1834,7	0,6	337666,8	100
2006	347984,0	83,9	53947,8	13,0	11124,1	2,7	1776,9	0,4	414832,8	100
2007	498342,5	81,2	75924,1	12,4	35742,8	5,8	3815,7	0,6	613825,1	100
2008	672302,1	82,4	98989,9	12,1	40307,7	4,9	4656,2	0,6	816256,0	100
2009	681368,5	82,1	123061,3	14,8	18497,1	2,2	7521,6	0,9	830448,5	100
2010	797731,1	81,6	138187,7	14,1	35701,8	3,7	6326,4	0,6	977947,0	100
Чернівецька область										
2005	252947,0	67,0	46199,3	12,2	60369,9	16,0	18068,3	4,8	377584,5	100
2006	325351,5	62,9	56156,9	10,8	107521,2	20,8	28450,5	5,5	517480,1	100
2007	473781,4	69,7	69441,2	10,2	75698,7	11,1	61436,4	9,0	680357,7	100
2008	626965,2	71,8	129882,1	14,9	72162,2	8,2	44537,4	5,1	873546,9	100
2009	658711,7	76,0	106685,8	12,3	29967,5	3,5	71473,0	8,2	866838,0	100
2010	750582,8	79,4	131274,8	13,9	27333,8	2,9	35576,2	3,8	944767,6	100

У процесі дослідження виявлено недоліки діючої практики бюджетного планування, а саме: нестабільність процедур бюджетного планування через щорічну зміну в методології формульних розрахунків; неврахування зовнішніх факторів впливу на макропоказники соціально-економічного розвитку країни та окремих територій (наслідки світової фінансової кризи, міграційні процеси, цінова кон'юнктура, у тому числі ціни на енергоносії, тощо); необґрунтоване коригування обсягів доходів за попередні бюджетні періоди; відсутність погодженості між плановими обсягами доходів і наявними переплатами та недоїмками за платежами. Встановлено, що органи влади практично не впливають на легалізацію доходів і прибутків юридичних та фізичних осіб, внаслідок чого місцеві бюджети не отримують значні обсяги надходжень.

У роботі з'ясовано, що найбільшого поширення при плануванні видатків місцевих бюджетів набув нормативний метод, при застосуванні якого прогностичні показники видатків, що враховуються при визначенні обсягів міжбюджетних трансфертів, обчислюються на основі кількості мешканців чи споживачів соціальних послуг та відповідного єдиного фінансового нормативу бюджетної забезпеченості з використанням коригуючих коефіцієнтів по бюджетах окремих видів.

У процесі аналізу практики планування видатків місцевих бюджетів України, які враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів, виявлено особливості їхнього формування відповідно до адміністративно-територіальних формувань Івано-Франківської, Тернопільської та Чернівецької областей на 2009 і 2011 рр. (до та після внесення змін до Бюджетного кодексу України) (табл. 2).

Таблиця 2

Видатки місцевих бюджетів Івано-Франківської, Тернопільської та Чернівецької областей, які враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів на 2009 і 2011 рр.

(тис. грн.)

Показники	Зведений бюджет Івано-Франківської області				Зведений бюджет Тернопільської області				Зведений бюджет Чернівецької області			
	план 2009 р.	%	план 2011 р.	%	план 2009 р.	%	план 2011 р.	%	план 2009 р.	%	план 2011 р.	%
Державне управління	51842,5	3,6	106793,1	3,6	40838,0	3,7	94942,3	4,0	33634,6	3,6	63172,7	3,2
Освіта	761826,3	53,8	1656137,7	55,5	583117,3	52,3	1321698,1	55,9	487756,0	52,5	1089321,1	55,2
Охорона здоров'я	470441,4	33,2	940191,5	31,5	366953,3	32,9	715696,7	30,3	299181,5	32,2	592099,4	30,0
Соціальний захист і соціальне забезпечення	43038,5	3,0	71847,7	2,4	53647,6	4,8	68010,3	2,9	49796,9	5,5	94099,6	4,8
Культура і мистецтво	65744,6	4,7	184835,7	6,2	49626,4	4,5	142868,9	6,1	40128,9	4,3	116503,4	5,9

Фізична культура і спорт	14884,0	1,1	26266,8	0,8	11518,0	1,0	19814,8	0,8	9486,0	1,0	16764,9	0,9
Громадський порядок, безпека та судова влада	7538,3	0,6	–	–	9009,9	0,8	–	–	8362,9	0,9	–	–
Всього видатків, що враховуються при визначенні дотації вирівнювання	1415315,6	100,0	2986072,5	100,0	1114710,5	100,0	2363031,1	100,0	928346,8	100,0	1971961,1	100,0

Результати аналізу практики планування видатків місцевих бюджетів свідчать, що фінансові нормативи бюджетної забезпеченості певних галузей сфери нематеріального виробництва характеризуються недостатніми розмірами, що усуває можливість вирішення проблем щодо забезпечення функціонування соціальної інфраструктури, у тому числі збереження мережі закладів цієї сфери, надання встановлених державою послуг соціального характеру і гарантії прав населення. Таким чином, через неможливість забезпечення надходжень до місцевих бюджетів за рахунок власних джерел вказані питання можна вирішити лише за рахунок формування міжбюджетних трансфертів у достатніх обсягах.

Проведене дослідження дало змогу встановити, що існує значна залежність формування дохідної частини місцевих бюджетів України від обсягу наданих міжбюджетних трансфертів, частка яких у структурі доходів загалом досягла 49,7% у 2010 р., а абсолютні їхні розміри протягом останніх дев'яти років зросли більше, ніж у 9 разів. Така специфіка складу дохідних джерел позначається на змісті та порядку планування як доходів, так і видатків місцевих бюджетів.

У результаті аналізу формування бюджету м. Тернополя традиційним та програмно-цільовим методами на 2007–2009 рр. підтверджено переваги застосування новітнього методу планування місцевих бюджетів з використанням бюджетних програм.

У третьому розділі „Удосконалення планування доходів і видатків місцевих бюджетів в умовах реформування бюджетної системи України” окреслено шляхи вдосконалення планування доходів і видатків місцевих бюджетів із застосуванням економіко-математичного моделювання у контексті підвищення ефективності використання бюджетних коштів.

Обґрунтовано, що на сучасному етапі розвитку бюджетної та податкової систем України необхідно здійснити реформування механізму планування дохідної частини місцевих бюджетів з метою найбільш повного врахування економічних умов розвитку окремих адміністративно-територіальних одиниць. Для цього змодельовано ймовірний вплив результатів економічної діяльності суб'єктів-платників податків регіону з урахуванням їхнього галузевого спрямування на обсяги надходжень до місцевого бюджету. Адже саме розвиток місцевого господарства, в якому безпосередньо зацікавлені органи місцевої влади, має визначати шляхи збалансування фінансових ресурсів регіонів. Із застосуванням цього підходу передбачено поетапне зменшення обсягів міжбюджетних трансфертів з державного бюджету місцевим бюджетам з метою стимулювання підвищення економічної ефективності діяльності місцевого господарства.

Доведено, що один із ефективних важелів впливу на місцеве господарство в контексті наповнення місцевих бюджетів – це чітке визначення цілей і пріоритетів бюджетної політики на місцевому рівні. Прозорість формування місцевих бюджетів забезпечує дієвий контроль за економічною діяльністю суб'єктів-платників податків та підвищує ефективність стимулюючих механізмів розвитку регіону. Окрім того, гласність і прозорість формування місцевих бюджетів дає змогу спрогнозувати реакцію суб'єктів місцевого господарства на зміни параметрів місцевої фіскальної політики.

Запропоновані напрямки вдосконалення планування дохідної частини місцевих бюджетів забезпечать зниження обсягів міжбюджетних трансфертів, формуватимуть безпосереднє зацікавлення органів місцевого самоврядування в наповненні місцевих бюджетів шляхом розвитку

місцевого підприємництва та сприятимуть підвищенню прозорості фіскальної політики в регіоні при підтримці соціальної стабільності.

У дисертації розроблено рекомендації щодо вдосконалення планування видатків місцевих бюджетів. При цьому окреслено напрямки спрямування коштів місцевих бюджетів в умовах обмеженості бюджетних ресурсів. У цьому контексті визначено взаємовплив основних напрямків використання коштів місцевих бюджетів з метою ефективного планування і фінансування бюджетної сфери регіонів, які мають сприяти ефективному соціальному розвитку адміністративно-територіальних одиниць в Україні.

За результатами дослідження з'ясовано, що основна частина коштів місцевих бюджетів традиційно спрямовується на фінансування освіти, охорони здоров'я, соціального захисту та соціального забезпечення, культури і мистецтва, фізичної культури та спорту. Виявлено взаємозалежність обсягів окремих видатків соціального спрямування. Підкреслено важливу роль видатків місцевих бюджетів на утримання закладів культури і мистецтва, фізичної культури і спорту.

У роботі запропоновано розраховувати підсумкові показники видів видатків бюджету з урахуванням впливу всіх факторів, які визначають їхні обсяги. Зокрема, для охорони здоров'я – це показники частоти захворюваності та смертності, для галузей освіти, соціального захисту і соціального забезпечення, культури та мистецтва, фізичної культури і спорту – частка громадян, охоплених послугами. При плануванні потрібно враховувати видатки бюджету на фінансування власних та делегованих повноважень.

В дисертації складено висновок щодо необхідності зменшення впливу негативних факторів і оптимізації структури видатків бюджету. Вказано, що показники не всіх видів видатків бюджету можна покращити лише завдяки зусиллям працівників відповідних закладів та галузі без відповідної самоорганізації територіальних громад. Важливість цього фактора посилюється також недостатністю обсягів доходів місцевих бюджетів. Водночас обґрунтовано логічність взаємовпливу здійснення програм соціального розвитку на становище в регіоні. Такий підхід не применшує ролі традиційних програм бюджетування охорони здоров'я, освіти, державного управління, культури і мистецтва, фізичної культури та спорту, інших напрямків. Вони закладають основу для соціального саморозвитку громад і попереджають вияви й наслідки негативних явищ в їхньому житті.

Для формування оптимальної моделі фінансування окремих програм місцевих бюджетів визнано за доцільне враховувати делеговані та власні повноваження органів місцевого самоврядування. У роботі акцентовано на важливості стимулювання органів місцевого самоврядування, які реалізують соціальні програми індивідуального розвитку особистості в межах своїх територіальних громад.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі подано нове вирішення актуального наукового завдання щодо розробки теоретичних рекомендацій для покращення планування доходів і видатків місцевих бюджетів у період реформування бюджетної системи України і зміцнення інституту місцевого самоврядування та його фінансової основи – місцевих бюджетів з метою найбільш повного задоволення потреб населення. Результати проведеного дослідження дали змогу зробити такі висновки:

1. На основі узагальнення наукових підходів запропоновано комплексне визначення бюджетного планування як інструменту управління бюджетами і бюджетними відносинами та складової бюджетного механізму. При реформуванні бюджетної системи України відбувається посилення ролі бюджетного планування як складової бюджетного менеджменту. Основними завданнями бюджетного планування визначено: встановлення оптимального співвідношення між централізованими і децентралізованими бюджетними ресурсами; оптимальний перерозподіл бюджетних ресурсів між окремими ланками бюджетної системи; визначення джерел надходжень та розрахунок загального обсягу доходів бюджетів; пошук та виявлення альтернативних джерел

надходжень бюджетних ресурсів; визначення напрямків ефективного використання коштів бюджетів, забезпечення їхнього цільового призначення; формування бюджетних резервів; забезпечення прозорості формування бюджетів всіх рівнів.

2. Визначено планування доходів і видатків місцевих бюджетів як сукупності методів й інструментів законодавчого та контрольного характеру, за допомогою яких органи державної влади і місцевого самоврядування визначають обсяги бюджетних ресурсів, необхідних для найбільш повного та своєчасного забезпечення потреб територіальних громад. Планування доходів і видатків місцевих бюджетів повинно здійснюватися на базі науково обґрунтованої методології, складовими якої є: принципи, як основоположні й загальноприйняті правила і положення формування та організації розробки бюджетних планів залежно від структури й умов розвитку економіки держави; методи та інструменти бюджетного планування, застосування яких забезпечує ефективну організацію бюджетного планування загалом, у тому числі на місцевому рівні.

3. За допомогою бюджетного планування відбувається досягнення цілей та завдань бюджетної політики. Для бюджетного планування на рівні місцевих бюджетів, крім загальнодержавної бюджетної політики, вирішальне значення мають пріоритети, що визначають органи місцевого самоврядування, які концентровано відображаються у місцевій бюджетній політиці. З метою врахування у бюджетному плануванні цілей бюджетної політики органів місцевого самоврядування запропоновано здійснювати її класифікацію залежно від: змісту і цільової спрямованості заходів; характеру інструментів реалізації бюджетної політики; масштабності цілей та завдань, тривалості їхньої реалізації; територіальної локалізації заходів та компетенції органів влади.

4. При плануванні доходів місцевих бюджетів першочерговим має бути дотримання принципу фіскальної справедливості, згідно якого суб'єктами фінансових відносин виступають не тільки підприємницькі структури і фізичні особи-платники податків, а й населення регіону загалом. Тому при плануванні доходів місцевих бюджетів необхідно враховувати особливості фіскальної політики в межах певної адміністративно-територіальної одиниці за умов необхідності забезпечення беззбиткової діяльності суб'єктів господарювання. В результаті отримання населенням відповідного регіону певних соціальних послуг повинно відповідати обсягам податкових надходжень, що мобілізуються у відповідних місцевих бюджетах. У роботі зазначено, що, гарантуючи громадянам встановлений рівень соціальних виплат і ефективну систему справляння податків та обов'язкових зборів, держава повинна застосовувати такі методи фінансового вирівнювання, які би враховували особливості формування доходів місцевих бюджетів відповідних адміністративно-територіальних одиниць.

5. В процесі планування доходів місцевих бюджетів рекомендовано враховувати рівень економічного розвитку адміністративно-територіальної одиниці. На підставі аналізу даних суб'єктів господарювання-платників податків Тернопільської області побудовано економіко-математичну модель, яка базується на врахуванні взаємозв'язку результатів діяльності суб'єктів господарювання із обсягами податкових надходжень до бюджетів з метою визначення доцільних умов оподаткування суб'єктів місцевого господарства. Цей підхід сприятиме стимулюванню органами місцевого самоврядування розвитку місцевого господарства, що у перспективі дасть змогу збільшити доходи і зменшити дотаційну залежність місцевих бюджетів від державного бюджету.

6. Аналіз чинної практики бюджетного планування показав, що розрахунок видатків місцевих бюджетів здійснюється на основі врахування загального обсягу наявних бюджетних ресурсів. Через недостатність їхніх розмірів не вдається повною мірою вирішити проблему збереження наявної мережі закладів соціального забезпечення, культури, фізичної культури і спорту та забезпечити реалізацію програм і заходів у галузі соціальної політики. З огляду на обмеженість власних можливостей місцевих бюджетів це питання можна вирішити шляхом надання у достатніх обсягах міжбюджетних трансфертів. Проте визнано, що застосування такого традиційного підходу не допоможе радикально покращити ситуацію в окремих галузях, де виникають проблеми недостатнього фінансування.

7. В дисертації розроблено методологічні підходи до оптимізації структури видатків місцевих бюджетів за допомогою математичного моделювання, що дає змогу забезпечити ефективне використання бюджетних коштів з урахуванням особливостей місцевої бюджетної політики. Визначено логічну послідовність здійснення планування видатків, які справляють позитивний вплив на соціально-економічний та культурний розвиток регіонів. Обґрунтовано доцільність врахування при плануванні видатків місцевих бюджетів складу власних та делегованих повноважень органів місцевого самоврядування.

8. При плануванні міжбюджетних трансфертів місцевим бюджетам необхідно дотримуватися таких вимог: врахування відмінностей у фінансових потребах територій за умов чітко визначеної сфери відповідальності органів місцевого самоврядування; забезпечення повного фінансування виконання делегованих повноважень органами місцевого самоврядування; створення стимулів для місцевої влади щодо повного використання власного дохідного потенціалу; забезпечення стабільності, передбачуваності, відповідності видатків потребам адміністративно-територіальних одиниць і попередження нераціонального використання бюджетних коштів.

9. Застосування програмно-цільового методу складання бюджету та досягнення запланованих результатів сприятимуть посиленню дієвості й ефективності державної влади і місцевого самоврядування. Процес формування бюджету потрібно починати з окреслення цілей та результатів, яких необхідно досягти; після чого слід розрахувати обсяги необхідних бюджетних ресурсів. Застосування результативних показників в даний час має переважно формальний характер. Визначені показники здебільшого є просто статистичними, часто відсутня фактична інформація про ступінь досягнення запланованих цілей або ефективність використання коштів бюджету. Такі показники не можуть застосовуватися для оцінювання ефективності бюджетної програми і прийняття рішення щодо досягнення її цілей. Необхідно деталізувати перелік результативних показників та розробити цілісну їх систему для більш повного врахування регіональної специфіки.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

1. Савчук С. В. Теоретичні аспекти бюджетної децентралізації / С. В. Савчук // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету ім. В. Гнатюка. – 2004. – № 16. – С. 81– 85. – (Серія : Економіка).
2. Савчук С. В. Сутнісно-теоретичні аспекти бюджетного федералізму / С. В. Савчук // Вісник Тернопільської академії народного господарства. – 2004. – Вип. 6. – С. 72 – 77.
3. Савчук С. В. До питання про сутність бюджетного планування / С. В. Савчук // Світ фінансів. – 2006. – Вип. 3 (8). – С. 181 –185.
4. Савчук С. В. Бюджетний федералізм: досвід зарубіжних країн / С. В. Савчук // Науковий вісник Ужгородського університету. – 2007. – Спецвип. 22, ч. 1. – С. 150 –154.
5. Савчук С. В. Прагматика формування місцевих бюджетів в умовах побудови в Україні демократичного суспільства / С. В. Савчук, М. М. Тріпак // Економіка: проблеми теорії та практики : зб. наук. праць. Вип. 233 : в 5 т. Т. IV. – Дніпропетровськ : ДНУ, 2007. – С. 932 – 940. (Особистий внесок автора 0,22 друк. арк. Автором проаналізовано практику формування місцевих бюджетів).
6. Савчук С. В. Міжбюджетні трансферти – основа надходжень місцевих бюджетів в умовах розширення повноважень органів місцевого самоврядування / С. В. Савчук, М. М. Тріпак // Вісник Хмельницького національного університету. – 2007. – Т. 3, № 6. – С. 161 – 166. (Особистий внесок автора 0,24 друк. арк. Автором проаналізовано практику планування міжбюджетних трансфертів).
7. Модернізація місцевих фінансів України в умовах економічних і соціальних трансформацій : монограф. / за ред. О. П. Кириленко. – Тернопіль : Екон. думка, 2008. – С. 72 – 89. (Особистий внесок автора 1 друк. арк. Автору належить підрозділ 1.5. Поширення практики програмно-цільового планування місцевих бюджетів).

8. Савчук С. В. Місцеві бюджети в умовах бюджетного реформування / С. В. Савчук // Науковий вісник Одеського державного економічного університету. – 2009. – № 9(87). – С. 185 – 192.
9. Савчук С. В. Вдосконалення планування та фінансування видатків місцевих бюджетів у сучасних умовах / С. В. Савчук // Фінансова система України. – 2010. – Вип. 13. – С. 39 – 47.
10. Бюджетна система. Вишкіл студії : навч. посіб. / за ред. С. І. Юрія, О. П. Кириленко. – Тернопіль, ТНЕУ : Екон. думка, 2010. – С. 157 – 169. (Особистий внесок автора 1,4 друк. арк. Автору належить підрозділ 10 “Видатки бюджету на оборону та управління”)
11. Савчук С. В. Планування міжбюджетних трансфертів: практика та шляхи вдосконалення / С. В. Савчук // Наука молода. – 2011. – Вип. 15. – С. 222 – 230.

Наукові праці апробаційного характеру

12. Савчук С. В. Бюджетна резолюція у бюджетному процесі / С. В. Савчук, О. П. Кириленко // Фінансово-кредитна система України: проблеми та шляхи їх вирішення : зб. матеріалів II Всеукр. наук.-практ. конф. – Дніпропетровськ : Наука і освіта, 2004. – С. 40 – 41. (Особистий внесок автора 0,09 друк. арк. Автором визначено роль бюджетної резолюції у здійсненні бюджетного планування).
13. Савчук С. В. Актуальні проблеми бюджетного планування в Україні / С. В. Савчук // Економічний і соціальний розвиток України в XXI столітті: національна ідентичність і тенденції глобалізації : тези доп. II Міжнар. наук.-практ. конф. молодих вчених (Тернопіль, 24 – 25 лют. 2005 р.). Ч. 2. – Тернопіль : Екон. думка, 2005. – С. 173 – 175.
14. Савчук С. В. Проблеми бюджетного регулювання в Україні / С. В. Савчук // Проблеми фінансової теорії та практики в постстабілізаційний період : зб. матеріалів наук. конф. проф.-викл. складу (Тернопіль, 13 квіт. 2006 р.). – Тернопіль : ТДЕУ, 2006. – С. 105 – 108.
15. Савчук С. В. Проблеми застосування програмно-цільового методу при формуванні місцевих бюджетів / С. В. Савчук // Фінансовий потенціал регіонів України в умовах ринкової економіки : зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф. – Чернівці, 2006. – С. 117 – 119.
16. Савчук С. В. Бюджетна політика на локальному рівні: реалії та перспективи / С. В. Савчук // Організаційні та економічні проблеми розвитку муніципальних утворень : зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф. (Тернопіль, 2 – 3 лист. 2006 р.). – Тернопіль : Екон. думка, 2006. – С. 88 – 92.
17. Савчук С. В. Проблеми середньострокового бюджетного планування територій / С. В. Савчук // Фінансові ресурси регіону: організація та управління : зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф. (Івано-Франківськ, 9 – 11 лист. 2006 р.). – Івано-Франківськ : ПП Курилюк, 2007. – С. 51 – 52.
18. Савчук С. В. Бюджетне планування в контексті основних та пріоритетних напрямків бюджетної політики / С. В. Савчук // Економічний і соціальний розвиток України в XXI столітті: національна ідентичність та тенденції глобалізації : зб. матеріалів IV Міжнар. наук.-практ. конф. молодих вчених (Тернопіль, 22 – 23 лют. 2007 р.). Ч. 2. – Тернопіль : Екон. думка, 2007. – С. 254 – 259.
19. Савчук С. В. Зарубіжний досвід планування місцевих бюджетів / С. В. Савчук // Методологічні проблеми фінансової теорії та практики в постстабілізаційний період : зб. матеріалів наук. конф. проф.-викл. складу (Тернопіль, 18 квіт. 2007 р.). – Тернопіль : ТНЕУ, 2007. – С. 155 – 157.
20. Савчук С. В. Видатки місцевих бюджетів: проблеми ефективного використання / С. В. Савчук // Формування єдиного наукового простору Європи та завдання економічної науки : тези доп. Міжнар. наук.-практ. конф. (Тернопіль, 24 – 26 жовт. 2007 р.). – Тернопіль : ТНЕУ, 2007. – С. 140 – 142.
21. Савчук С. В. Світовий досвід розподілу видаткових повноважень між рівнями державної влади / С. В. Савчук // Економічний і соціальний розвиток України в XXI столітті: національна ідентичність та тенденції глобалізації : зб. матеріалів V Ювілейної Міжнар. наук.-практ. конф. молодих вчених (Тернопіль, 21 – 23 лют. 2008 р.). Ч. 2. – Тернопіль : Екон. думка, 2008. – С. 242 – 244.
22. Савчук С. В. Світовий досвід бюджетного вирівнювання / С. В. Савчук // Економічні, правові, інформаційні та гуманітарні проблеми розвитку України в постстабілізаційний період : зб.

- матеріалів наук. конф. проф.-викл. складу (Тернопіль, 16 квіт. 2008 р.). – Тернопіль : ТНЕУ, 2008. – С. 119 – 124.
23. Савчук С. В. Програмно-цільовий метод як інструмент формування бюджетів локального рівня / С. В. Савчук // Ефективність бізнесу в умовах трансформаційної економіки : зб. матеріалів II Міжнар. наук.-практ. конф. (Сімферополь, 30 трав. –1 черв. 2008 р.). – Сімферополь, 2008. – С. 42 – 44.
24. Савчук С. В. Проблеми бюджетної політики в сучасних умовах / С. В. Савчук // Методологічні проблеми фінансової теорії та практики в умовах світової економічної кризи : зб. матеріалів наук. конф. проф.-викл. складу (Тернопіль, 15 квітня 2009 р.). – Тернопіль : ТНЕУ, 2009. – С. 119 – 122.
25. Савчук С. В. Теоретичні основи формування бюджетної політики на місцевому рівні як основи бюджетного планування / С. В. Савчук // Методологічні проблеми фінансової теорії та практики в умовах економічної нестабільності : зб. матеріалів наук. конф. проф.- викл. складу. – Тернопіль : ТНЕУ, 2010. – С. 149 – 153.
26. Савчук С. В. Теоретичні підвалини до застосування методів бюджетного планування на місцевому рівні / С. В. Савчук // Методологічні проблеми фінансової теорії та практики в умовах проведення системних реформ : зб. матеріалів наук. конф. проф.-викл. складу. – Тернопіль : ТНЕУ, 2011. – С. 141 – 145.
27. Савчук С. В. Необхідність застосування програмно-цільового методу формування місцевих бюджетів / С. В. Савчук // Сучасні проблеми економічної теорії та практики господарювання в ринкових умовах : матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф. – Одеса : ОДЕУ, 2011. – С. 89 – 96.
28. Савчук С. В. Проблеми планування дохідної частини місцевих бюджетів України / С. В. Савчук // Перспективи розвитку України: теорія, методологія, практика : матеріали XVI наук.-практ. конф., (Луцьк, 24 – 25 трав. 2011 р.). – Луцьк : Волин. мист. агенція „Терен”, 2011. – С. 235 – 236.

АНОТАЦІЯ

Савчук С. В. Планування доходів і видатків місцевих бюджетів. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит. – Тернопільський національний економічний університет, Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України, Тернопіль, 2011.

У дисертації проведено дослідження теоретичних та практичних аспектів планування доходів і видатків місцевих бюджетів України.

Узагальнено наукові підходи до визначення змісту бюджетного планування, його завдань та значення. З'ясовано економічну сутність доходів і видатків місцевих бюджетів як об'єктів бюджетного планування. Розкрито організаційні засади планування доходів та видатків місцевих бюджетів, систематизовано його принципи. Розглянуто й оцінено порядок планування доходів і видатків місцевих бюджетів, проведено моніторинг планування обсягів міжбюджетних трансфертів, проаналізовано практику програмно-цільового планування місцевих бюджетів. Обґрунтовано доцільність здійснення планування доходів місцевих бюджетів з урахуванням взаємозв'язку надходжень місцевих бюджетів з результатами діяльності суб'єктів-платників податків за допомогою економіко-математичного моделювання. Окреслено напрямки оптимізації планування видатків місцевих бюджетів з метою ефективного їхнього використання.

Ключові слова: бюджетне планування, доходи місцевих бюджетів, видатки місцевих бюджетів, міжбюджетні трансферти, програмно-цільовий метод планування місцевих бюджетів.

АННОТАЦИЯ

Савчук С. В. Планирование доходов и расходов местных бюджетов. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.08 – деньги, финансы и кредит. – Тернопольский национальный

экономический университет Министерства образования и науки, молодежи и спорта Украины, Тернополь, 2011.

В диссертации проведено исследование теоретических и практических аспектов планирования доходов и расходов местных бюджетов Украины.

Обобщены научные подходы к определению сущности бюджетного планирования, его задач и значения. Исходя из этого и с учетом особенностей организации бюджетного планирования на уровне местных бюджетов предложено собственную интерпретацию планирования доходов и расходов местных бюджетов. Изучена экономическая природа доходов и расходов местных бюджетов как объектов бюджетного планирования. Аргументировано, что исходным в исследовании бюджетного планирования следует считать определение его объектов, одним из которых являются доходы бюджета как денежные поступления в централизованные фонды, формирующиеся для обеспечения эффективного экономического развития государства, повышения материального благосостояния и культурного уровня населения, обеспечения обороноспособности страны, содержания органов государственной власти и местного самоуправления, решения других задач общегосударственного и местного значения. Доказано, что объектом бюджетного планирования являются также расходы бюджета, подтверждающие протекание процессов, возникающих при распределении фондов денежных средств государства и органов местного самоуправления и их использовании на проведение общегосударственных и местных программ и касающихся конечного использования соответствующих бюджетных ресурсов. Раскрыты организационные аспекты планирования доходов и расходов местных бюджетов, систематизированы его принципы.

Указано, что процесс планирования должен основываться на принятой методологии бюджетного планирования, главными составляющими которой являются принципы, методы и инструменты, способные обеспечить эффективную организацию бюджетного планирования, в том числе и на местном уровне. Исходя из основных методологических аспектов осуществления планирования доходов и расходов местных бюджетов, обоснована целесообразность соблюдения таких принципов бюджетного планирования, как самостоятельность, научность, объективность, эффективность и гласность. Определена роль бюджетного планирования в реализации бюджетной политики с последующей систематизацией принципов его осуществления. Установлена последовательность проведения информационно-аналитического обеспечения, выделение этапов которого позволит усовершенствовать организацию бюджетного планирования.

Проанализирован порядок планирования доходов и расходов местных бюджетов, проведен мониторинг планирования объемов и структуры межбюджетных трансфертов, в результате чего выявлены проблемы, связанные с его осуществлением. В процессе исследования обнаружены недостатки действующей практики бюджетного планирования, а именно: нестабильность процедур бюджетного планирования из-за ежегодного изменения в методологии формульных расчетов; неучитывание внешних факторов влияния на макропоказатели социально-экономического развития страны и отдельных территорий, необоснованность изменения объемов доходов за предыдущие бюджетные периоды; несогласованность между плановыми объемами доходов и имеющимися переплатами и недоимками по платежам. По результатам анализа практики планирования расходов местных бюджетов установлено, что финансовые нормативы бюджетной обеспеченности определенных отраслей сферы нематериального производства характеризуются недостаточными размерами, что не дает возможности решить проблемы, связанные с обеспечением функционирования непроектной сферы. Дана оценка практики программно-целевого планирования местных бюджетов, установлены его основные преимущества, которые могут способствовать усовершенствованию планирования местных бюджетов Украины. Признано целесообразным формирование местных бюджетов с учетом социально-экономических приоритетов административно-территориальных единиц на среднесрочную перспективу, что позволит в значительной мере сэкономить бюджетные ресурсы и обеспечить рост доходной части местных бюджетов и максимальное удовлетворение потребностей территориальных сообществ.

Доказана целесообразность осуществления планирования доходов местных бюджетов с учетом взаимосвязи поступлений в местные бюджеты с результатами деятельности субъектов-налогоплательщиков на основе экономико-математического моделирования. Отмечено, что применение данного подхода позволит поэтапно уменьшать объемы межбюджетных трансфертов из государственного бюджета, что в дальнейшем будет способствовать снижению дотационной зависимости местных бюджетов. Очерчены направления усовершенствования планирования расходов местных бюджетов с целью эффективного их использования. Предложено рассчитывать итоговые показатели видов расходов бюджета с учетом влияния всех факторов, определяющих их объемы. Подчеркнута необходимость принятия мер по уменьшению влияния отрицательных факторов и оптимизации структуры расходов бюджета. Аргументировано, что данный подход к планированию расходов местных бюджетов позволит обеспечить наиболее полное удовлетворение потребностей отдельных отраслей бюджетной сферы, влияющей на объем средств, необходимых для финансирования социально-культурных учреждений. Указано, что данные направления будут способствовать рациональному использованию бюджетных ресурсов и достижению лучших показателей социально-культурного развития административно-территориальных единиц.

Ключевые слова: бюджетное планирование, доходы местных бюджетов, расходы местных бюджетов, межбюджетные трансферты, программно-целевой метод планирования местных бюджетов.

ANNOTATION

Savchuk S. V. Planning of profits and charges of local budgets. – Printed as manuscript.

The dissertation thesis is submitted for seeking the scientific degree of Candidate of Economics, specialty 08.00.08 – Money, Finance and Credit. – Ternopil National Economic University of Ministry of Education and Science, Youth and Sports of Ukraine, Ternopil, 2011.

The theoretical and practical aspects of planning income and expenditures of local budgets of Ukraine are investigated in the thesis.

Scientific approaches according to the determination of budget planning content, its tasks and meaning are generalized. Economic essence of income and expenditures of local budgets as objects of budget planning is revealed. Organizational principles of planning income and expenditures of local budgets are investigated and its principles are systematized. The order of planning income and expenditures of local budgets are analyzed; monitored planning and structure of intergovernmental transfers is done; the practice of program and purpose-oriented planning local budgets is estimated. The expediency of planning local budgets taking into consideration the mutual connection of receiving local budgets with the results of individual tax payer activity with the help of economically-mathematic simulating is proved. The directions of optimization of planning local budgets with the purpose of their effective usage are formulated.

Keywords: budget planning, local budgets income, expenditures of local budgets, intergovernmental transfers, program and purpose-oriented method of planning local budgets.

Підписано до друку 07. 06. 2012 р.
Формат 60x90/16. Гарнітура Times.
Папір офсетний. Друк на дублюкаторі.
Ум. друк. арк. 0,9. Зам № А017-12. Тираж 150 прим.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців ДК №3467 від 23.04.2009 р.

Віддруковано у видавництві ТНЕУ
46020 Тернопіль, вул. Львівська, 11
тел. (0352) 47-58-72